

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

VANJA MESARIĆ

SPRJEČAVANJE NEREDA NA ŠPORTSKIM NATJECANJIMA

ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2016.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
MENADŽMENT TURIZMA I SPORTA

VANJA MESARIĆ

SPRJEČAVANJE NEREDA NA ŠPORTSKIM NATJECANJIMA
RIOTS PREVENTION IN SPORT COMPETITIONS

ZAVRŠNI RAD

Mentor

Mr. sc. Miljenko Vrbanec

ČAKOVEC, 2016.

Sažetak: Šport je oduvijek služio kao razonoda i odmak od svakodnevnih životnih aktivnosti. Športska kultura, običaji i pravila mijenjali su se kroz povijest prilagođavajući se športskim trendovima. Na taj se način nastojala unaprijediti transparentnost utakmica kroz formiranje detaljnijih pravila. Kako je popularnost športskih natjecanja rasla, oformili su se razni klubovi podrške koji su zastupali određenu športsku momčad na sebi svojstven način, posebice u Engleskoj. Navijački klubovi osmislili su simbole, transparente, slogane itd., kojima na najbolji način pružaju emotivnu podršku športskim timovima. Međutim, porastom navijačkog trenda rasle su tenzije između različitih športskih klubova zbog razilaženja u mišljenjima, vrlo brzo dovodeći do razvoja huliganizma na športskim terenima. Uslijedile su mnoge tragedije i nasilje na utakmicama u Engleskoj, čime se huligansko ponašanje počelo pojavljivati i u ostalim državama Europe. Margaret Thatcher među prvima je pokušala suzbiti huliganstvo i nasilje na športskim terenima uvodeći razne zakone i mjere vezane uz šport, proizašle iz tragedije na Hillsboroughu, te prilagođavajući stadione navijanju. Njezin pokušaj suočavanja s problemom nasilja na terenima, naveo je i ostale države Europe na razmatranje uvođenja strategija i različitih kampanja suočavanja s nasilničkim ponašanjem koje bilježi sve veći porast u športovima. Nasilje na športskim terenima postaje sve važniji problem modernog društva, s obzirom na to da ne diskriminira samo pojavu transparentnog športa, već pruža i krivu percepciju o istinskim navijačima.

Cilj je ovog završnog rada ukazati na važnost sprječavanja nasilja i huliganizma na športskim natjecanjima kroz analizu razvoja fenomena športskog nasilja u Europi i Hrvatskoj, prisutnosti nasilja i tenzija u lokalnim klubovima Hrvatske te važnosti pravilnog shvaćanja postojanja rivalstva u športu. Nadalje, kroz poznate primjere huliganizma i nasilja ukazat ću na oblike športskih nereda koji se pojavljuju na terenima, primjere kampanja i edukacija koje države Europe provode kako bi smanjile tenzije između navijačkih klubova, te naposljetku, spomenuti mjere i zakone koji se provode u Hrvatskoj u svrhu smanjivanja nedoličnog ponašanja.

Ključne riječi: športski neredi, huliganizam, navijački klubovi, športska rivalstva, sprječavanje športskog nasilja

SADRŽAJ

SAŽETAK

1. UVOD	4
2. ŠPORTSKI NEREDI I HULIGANSTVO U EUROPI I HRVATSKOJ	5
2.1. Povijest športskih nereda	5
2.2. Športski neredi i huliganstvo u Europi	6
2.3. Športski neredi i huliganstvo u Hrvatskoj	8
2.4. Športske tenzije lokalnih klubova Hrvatske	12
2.5. Neodgovorno ponašanje u športu	13
3. HULIGANSTVO U ŠPORTU	15
3.1. Formiranje huliganizma u Europi	16
3.2. Huliganizam u Hrvatskoj	19
3.3. Suzbijanje huliganizma – Margaret Thatcher	21
4. SPRJEČAVANJE NASILJA I NEREDA U ŠPORTU	23
4.1. Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima	25
4.2. Zakon o športu	26
4.3. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira	27
4.4. Uloga <i>spottera</i> na športskim natjecanjima	27
5. ŠPORTSKA RIVALSTVA	28
5.1. Problemi nogometnih klubova RH	29
5.2. Dinamo – Crvena zvezda (1990.)	31
5.3. Celtic – Rangers (Glasgow)	32
5.4. Panathinaikos – Olympiacos	33
5.5. Problemi i sprječavanje huliganizma	34
6. ZAKLJUČAK	37
7. LITERATURA	39
POPIS PRILOGA	41

1. UVOD

Šport je u svakom modernom društvu simbol za bijeg od svakodnevice, rekreaciju i socijalizaciju. Tijekom povijesti športska se kultura često mijenjala, ali je unatoč tome u različitim društvima predstavljala važnost prihvatanja svih ljudi kroz utvrđena pravila ponašanja.

Šport se u svojim počecima razvijao kroz ljudski interes za igrom ili zabavom. Svaki oblik športa u povijesti je imao mnoštvo razvojnih činjenica i pravila koja su pojedinačno doprinijela oblicima športa kakve danas gledamo. Budući da je šport u svojim počecima bio prisutan samo u rekreacijske svrhe i bez konkretno definiranih pravila, rastom njegove popularnosti razvijala se želja za korektnim športskim natjecanjima. Različiti timovi sa sobom donose različite navijačke skupine, pa korektnost utakmice znatno ovisi o toleranciji navijača. Uzevši u obzir globalizaciju športa, s vremenom se pojavila netolerancija prema različitim skupinama navijača, što je rezultiralo razvojem športskih nereda, odnosno huliganizma koji je zaslužan za učestale nereda na većim športskim natjecanjima. U Hrvatskoj je termin huliganstva najčešće vezan uz određene nogometne klubove, dok je manje zastupljen u rukometu, košarci i ostalim vrstama športa. Budući da navijači predstavljaju i kulturu samog športa i kluba za koji navijaju, važno je pružiti uvid u samu psihu navijača i razloge koji vode do nasilničkog ponašanja. Također, zbog ubrzanog rasta i širenja huliganizma među sve mlađim navijačima, stručnjaci nastoje pronaći odgovor po pitanju učinkovitijeg sprječavanja nasilja na športskim terenima.

Ovim završnim radom ukazat će se na važnost sprječavanja tih sukoba osvrtnom na razvoj športskih nereda u Europi i Hrvatskoj, definiranjem huliganizma i njegovih učinaka na šport, ukazivanjem na problem nogometnog i košarkaškog rivalstva lokalnih klubova kroz primjere iz Hrvatske i svijeta, ali i analizom postojećih zakona koji se odnose na šport, kao i njihovom mogućem poboljšanju.

2. ŠPORTSKI NEREDI I HULIGANSTVO U EUROPI I HRVATSKOJ

Fenomen športskog nasilja i nereda prisutan je u svakom narodu ili kulturi. Športsko nasilje svoj je današnji oblik formiralo kroz različite događaje koji su se odvijali u prošlosti i time utjecali na sam oblik športa i športskog nasilja. Razumijevanje postojanja ovakvog ponašanja leži u detaljnoj analizi socioloških, psiholoških, političkih i brojnih drugih čimbenika na koje razni znanstvenici svakodnevno pokušavaju ukazati brojnim istraživanjima. Prema autorima knjige *Sport i nasilje u Europi* [1], šport predstavlja puno više od organizirane igre. On uključuje probleme, želje i ciljeve, uspjeh i neuspjeh, potvrđivanje i izgrađivanje identiteta, odnosno društvenu aktivnost unutar natjecateljskog sustava.

2.1. Povijest športskih nereda

Športski neredi podrazumijevaju ispade navijača određenog športskog kluba ili grupe, koji se odvijaju prije ili tijekom športskog događaja. Početak takve vrste nereda obilježila je pobuna pod nazivom *Nika* u Carigradu, koja datira u davnu 532. godinu.

Udruženja zvana *Deme* sastojala su se od timova koji su sudjelovali u športskim natjecanjima, najčešće su to bile utrke dvokolica, te su bila vrlo razvijena u starom Rimskom i Bizantskom Carstvu. Udruženja su se sastojala od četiri glavna sastava trkača dvokolica, a razlikovali su se bojom odora u kojima su se natjecali. Iste su boje nosili i navijači tih sastava, odnosno plavu, crvenu, zelenu i bijelu. Sastavi s najvećim utjecajem bili su Plavi i Zeleni. Oni su se zapravo smatrali načinom iskazivanja političke i društvene pripadnosti te, isto tako, često poticali na ulične neredе i politička prepucavanja. Srodno s time, između utrka učestalo se pokušavalo utjecati na carsku politiku izvikujući političke zahtjeve. Tadašnji car Justinijan I. bio je pristaša Plavih. U siječnju 532. godine ljutita svjetina došla je gledati utrke na carigradski hipodrom koji se nalazio odmah do palače, pa je Justinijan mogao sve promatrati iz svoje lože. Utrka je bila obilježena povicima uvreda upućenih Justinijanu, a do kraja dana različiti povici su se promijenili iz "*Plavi!*" ili "*Zeleni!*" u "*Nika!*", što bi u prijevodu značilo "*pobijedi*" ili "*pokori*".

Tijekom nemira izbili su požari koji su razorili veći dio grada, a neistomišljenici su pokušali zbaciti Justinijana s trona. Nakon tri dana nemira, u trenutku kada je i sam namjeravao abdicirati, njegova supruga, carica Teodora zapovjedila je vojsci da napadne pobunjenike na hipodromu ugušivši tako pobunu [2].

Iako moderniji, športski neredi danas ne razlikuju se mnogo od navedene pobune. Njih pokreću neistomišljenici različitih skupina navijača ili grupa te su često popraćeni nasilnim ponašanjem, fizičkim obračunima ili izazivanjem skandala.

2.2. Športski neredi i huliganstvo u Europi

Športski neredi u Europi prisutni su dugi niz godina. Kada govorimo o športskim neredima ili nasilju, tu najčešće ubrajamo nasilje na terenu, nasilje između publike, nasilje nad športskim sucima, nasilje nad športskim novinarima itd. Fenomen nasilja u športu oduvijek je zanimao razne stručnjake i širu javnost prvenstveno zbog činjenice da svi subjekti nasilja u jednom trenutku mogu biti akteri, a već u drugom postati žrtve istog. Rješavanje problema športskog nasilja zadatak je mjerodavnih tijela i društva u cjelini. Športski neredi, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu, pokušavaju se spriječiti raznim inicijativama, zakonima, upozorenjima, mjerama za sprječavanje i sankcijama. Neredi su najčešće uzrokovani nepoštivanjem ili nerazumijevanjem različitih kultura, tenzijama između lokalnih klubova, odnosno raznim uvjerenjima temeljenim na predrasudama prema suparničkim timovima.

Riječ huligan [3] prvi se put spominje 1898. godine u policijskom izvješću u Londonu te postoji nekoliko pretpostavki o porijeklu same riječi. Prva verzija vezuje se za irskog razbojnika Patricka Hooligana, u drugoj se spominje lokalna banda iz Islingtona imenom *Hooley*, dok je treća također povezana sa irskom riječi *hooley*, što u prijevodu znači divlja zabava. Počeci huliganstva povezuju se s Engleskom. Iako se na tu pojavu značajnije počelo obraćati pažnju 80-ih godina prošlog stoljeća, jasno je da je nasilja bilo i ranije. Prve naznake nogometnih nereda sežu još u 14. stoljeće u Engleskoj, dok je 1920. godine u Italiji zabilježen slučaj huliganstva na nogometnoj utakmici između *Viareggia* i *Lincquesa* s posljedičnim smrtnim ishodom.

S razvojem huliganstva 60-ih godina povezana je i važnost televizije. Budući da su se nogometne utakmice uglavnom pratile iz vlastitih domova, izgrednici su koristili televiziju kao medij kojim će demonstrirati svoju moć. Engleski su se huligani proširili i izvan granica te su 1974. godine uzrokovali neredu na susretu finala Kupa UEFA u Rotterdamu pri čemu je ozlijeđeno 200, a uhićeno 70 osoba. Godinu kasnije navijači *Leedsa* radili su izgrede u Parizu prilikom nogometne utakmice protiv *Bayerna*, nakon čega je klub kažnjen zabranom sudjelovanja u nogometnim utakmicama u Europi sljedeće četiri godine. Nakon mnogobrojnih nogometnih izgredu engleski huligani postaju uzor drugim skupinama u Europi, posebice u Nizozemskoj.

Englezi su se posebnim naporima uspješno suprotstavljali izgredima na vlastitim terenima, dok su diljem Europe engleski navijači i dalje uzrokovali neredu. Zahvaljujući *casual* pokretu, karakterističnom upravo po izostavljanju vidljivih obilježja kluba, huligani su mogli neprimjetno, odjeveni u odjeću poznatih športskih brendova, ušetati na stadion.

Paralelno su u Italiji jačale dobro organizirane tzv. *Ultra* skupine koje su bivale povezane s rasizmom i politikom, čime su nadilazile i značaj nogometa kao športa. Talijanski huligani poznati su po izgredu iz 1980. godine tijekom Europskog prvenstva u Italiji gdje su se priključili Belgijancima kako bi se suprotstavili Englezima.

Huliganizam je dosegno svoj vrhunac u finalu Kupa prvaka 1985. godine pri čemu je UEFA zabranila nastup engleskim klubovima u narednih pet godina. Nakon što je 1989. godine 96 navijača *Liverpoola* izgubilo život, sva stajaća mjesta na stadionima zamijenjena su sjedećim te su skinute zaštitne ograde što je označavalo veliku prekretnicu po pitanju huliganizma u Engleskoj.

Nizozemski huligani općenito su među najnasilnijima u Europi, a poznati su po izazivanju neredu izvan stadiona. Talijanski huligani također ne zaostaju za nizozemskima, dok su ipak najnasilniji oni iz Srbije, Grčke i Turske. Ovi susreti često imaju smrtni ishod, a mržnja između klubova toliko je jaka da se očituje izgredima i bez odigravanja susreta.

2.3. Športski neredi i huliganstvo u Hrvatskoj

Prema Žugiću [4], prve analize navijačkog ponašanja bavile su se športskim nasiljem kao odrazom općenite situacije u suvremenom društvu te oblicima nasilničkog navijačkog ponašanja mlađe generacije. Vrcanova knjiga iz 1990. [4] godine bavi se razlozima pojave navijačkog nasilja u mlađim generacijama, a autor navodi nekoliko primjera:

- siguran način skretanja pozornosti na sebe
- nasilje društvene interese prebacuje iz latentnog u manifestno ponašanje
- nasilje ističe identifikacijske grupne simbole
- nasilničko ponašanje uzrokuje osjećaj pripadnosti i odanosti određenom klubu
- nasilje ima za cilj dehumanizirati protivnika
- pripadnost navijačkoj skupini promovira pojedinca u grupi dajući mu određeni legitimitet
- sklonost grupnom športskom nasilju jača identitet pojedinca i izvlači ga iz anonimnosti priskrbajući mu epitet „junaka ulice“
- nasilje kontrira birokratskim hijerarhijskim obrascima, umanjuje i deplasira društvene vrijednosti
- nasilničko ponašanje javlja se i kao otpor zahtjevima društva i društvenih normi
- nasilje pokušava na drugačiji način oblikovati društvenu realnost.

Žugić [4] smatra da navijačima nije u cilju značajno promijeniti društvo, s obzirom na to da je navijački bunt prvenstveno usmjeren na promjenu postojećih odnosa i predstavlja naglasak na vlastitu različitost u odnosu na roditelje, starije osobe i druge autoritete.

Buzov i suradnici [5] godine 1988. proveli su empirijsko istraživanje na uzorku navijačkih skupina domaćih nogometnih ekipa, koje se temeljilo na neredima od 1985. do 1987. godine, prema zahtjevu tadašnjeg Gradskog komiteta Socijalističkog saveza Zagreba. Cilj istraživanja temeljio se na fenomenu navijanja kao obliku nasilničkog ponašanja. Prva studija imala je u cilju razlučiti javlja li se nogometni huliganizam kao posljedica utjecaja sa Zapada ili se radi o specifičnom obliku supkulture.

Rezultati istraživanja doveli su do spoznaje da nogometni huliganizam ima tendenciju širenja kako u Zagrebu, tako i u ostalim većim gradovima Hrvatske i općenito na područjima bivše Jugoslavije. Nadalje, osim što se smatra da športsko huliganstvo potječe sa Zapada, zabrinjavajući se pokazao i rastući trend nasilničkog ponašanja na malim, lokalnim utakmicama u kojima sve češće dolazi do huliganskih izgređa. Također, uzroci nasilničkog ponašanja na nogometnim utakmicama nalaze se ujedno i u općoj krizi koja uzrokuje frustraciju, posebice kod mladih osoba koje prolaze kroz adolescentsku krizu. Tijekom istraživanja pokazalo se da policijske mjere zaštite daju ograničene rezultate ili čak uzrokuju kontraefekt radi čega u krajnje iznimnim situacijama dolazi do poticanja korištenja represije.

Prema Žugiću [5], u razdoblju od jeseni 1990. do proljeća 1991. godine, provedeno je istraživanje „Zagrebački nogometni navijači: grupni portret s BBB u središtu (Fanuko i sur. 1991), u kojemu su se ispitivale sociološke i psihološke karakteristike ekstremnih nogometnih navijača, te ih se ocjenjivalo usporedo s karakteristikama njihovih vršnjaka koji nisu navijači ili ih ne odlikuje ekstremizam u športskom navijanju. Rezultati su pokazali da je natprosječna agresivnost prisutna kod „najžešćih“ navijača, dok se umjereni i tradicionalni navijači ne razlikuju znatnije od ostalog dijela ispitanika. D. Lalić je u svom istraživanju navijačke skupine Torcida, provedenom u razdoblju od 1989. do 1991. godine došao do znanstvenih spoznaja koje su dovele do sljedećih zaključaka:

- navijaštvo u nogometu u Hrvatskoj i na prostorima bivše Jugoslavije pojava je koja postoji nekoliko desetljeća
- praćenjem promjena navijačkog ponašanja u razdoblju od četrdesetih do devedesetih godina vidljiv je porast ekstremizma sukladno s preobrazbom političke strukture
- članovi navijačke skupine Torcida većinom su adolescentske dobi (izuzev vodstva grupe), koji pripadaju uglavnom srednjem sloju, a dijelom skupine postaju s namjerom da im članstvo omogući ulazak u „svijet odraslih“
- također, sudjelujući u navijačkim ritualima, mladi razvijaju osjećaj pripadnosti u kojemu nalaze emocionalno ispunjenje.

D. Lalić i N. Aviani [5] objedinili su istraživanja u „Kronologiju zbivanja u vezi sa skupinama nogometnih navijača u Hrvatskoj u razdoblju zima 1988. – jesen 1997. g.“, pri čemu su izdvojeni sljedeći događaji:

- 6. prosinca 1988. g.: tijekom utakmice između Rijeke i Hajduka navijačka skupina Torcida uzrokom je teških izgređa prilikom kojih je stradalo nekoliko desetaka osoba
- proljeće 1989. g.: u Splitu na nogometnoj utakmici Hajduka navijači skandiraju protiv Slobodana Miloševića, predsjednika Centralnoga komiteta Saveza komunista Srbije, a u korist Stipe Šuvara, tadašnjeg predsjednika Centralnoga komiteta Saveza komunista Jugoslavije
- 2. travnja 1989. g.: politički prosvjedi navijača Bad Blue Boysa i Torcide nakon susreta klubova Dinamo i Hajduka, u Zagrebu na tadašnjem Trgu Republike
- 9. rujna 1989. g.: prilikom utakmice u Splitu pripadnici Torcide uzrokovali su izgrede napadom na navijače Crvene zvezde
- jesen 1989. – proljeće 1990. g.: kako bi jasnije istakle nacionalnu pripadnost, navijačke nogometne skupine koriste nacionalne simbole u većoj mjeri od klupskih
- 18. ožujka 1990. g.: pripadnici skupina Bad Blue Boys i Torcida na utakmici Dinamo – Hajduk daju potporu stranci HDZ na skorašnjim prvim demokratskim izborima
- proljeće – jesen 1990. g.: prilikom utakmica u Srbiji i Hrvatskoj uzvikuju se poruke s nacionalnim prizvukom i ističu neofašistički simboli, a tenzije između ovih skupina pojačavaju se
- 13. svibnja 1990. g.: na stadionu u Zagrebu masovni neredi uoči odigravanja utakmice između Dinamo i Crvene zvezde, prilikom čega je ozlijeđeno nekoliko stotina osoba, a utakmica je otkazana
- srpanj 1990. g.: Torcida traži izmjenu grba na kojemu je istaknuta crvena zvijezda te vraćanje starog s nacionalnim simbolom
- 26. rujna 1990. g.: prekid utakmice između Hajduka i Partizana iz Beograda zbog izgređa pripadnika Torcide i paljenja zastave tadašnje SFR Jugoslavije

- ljetno 1991. – ljetno 1995. g.: većina pripadnika navijačkih skupina iz Hrvatske i Srbije sudjeluje u ratu i velik dio biva ozlijeđen ili gubi život
- jesen 1991. g.: rukovodstvo Nogometnoga kluba Dinamo mijenja ime kluba, što rezultira nezadovoljstvom pripadnika zagrebačkih navijačkih skupina
- 11. ožujka 1993. g.: pripadnici skupine Bad Blue Boys, potaknuti nezadovoljstvom uzrokovanim promjenom imena kluba u Croatia, podmeću požar na stadionu
- 19. svibnja 1993. g.: na utakmici između klubova Dinama i Hajduka pripadnici skupine Torcida potiču negativno skandiranje tadašnjem predsjedniku Hrvatske Franji Tuđmanu
- 27. studenog 1994. g.: na utakmici u Zagrebu između klubova Croatije i Hajduka izbijaju sukobi koji rezultiraju ozljedama nekoliko desetina osoba i materijalnom štetom, nakon čega se utakmice između ova dva kluba proglašavaju „utakmicama visokog rizika“
- proljeće 1994. - jesen 1995. g.: nezadovoljstvo promjenom imena kluba postaje sve izraženije te prosvjedi postaju sve radikalniji
- jesen 1994. g.: nasilničko ponašanje pripadnika Bad Blue Boysa postaje sve izraženije, a kulminira u Francuskoj gdje dolazi do incidenata s tamošnjom policijom i navijačima
- rujna 1994. g.: tadašnji predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman poziva na prekid protesta vezano za naziv kluba, pri čemu nailazi na otpor pripadnika Bad Blue Boysa
- jesen 1994. - proljeće 1995. g.: na utakmicama Hajduka u Splitu i inozemstvu navijači stvaraju odličnu atmosferu bez ikakvih izgređa
- 16. svibnja 1995. g.: nogometni stadioni, prema priopćenju tadašnje vladajuće stranke, postali su mjesta na kojima se ističu politička nadmetanja s ciljem ostvarivanja različitih političkih uvjerenja
- rujna – listopad 1995. g.: u tijeku predizborne kampanje u Hrvatskoj, mnoge političke stranke polemiziraju o promjeni imena kluba Dinamo – Croatia, koristeći ga u predizborne svrhe, dok se pripadnici Bad Blue Boysa ograđuju od naklonosti bilo kojoj stranci te ističu važnost vraćanja imena kluba u Dinamo

- proljeće – jesen 1996. g.: Bad Blue Boys skupina ponovo uzrokuje nereda na utakmicama, a posebno su istaknuti oni na utakmici između Croatije i Hajduka 24. rujna u Zagrebu, prilikom kojih je ozlijeđeno nekoliko desetaka osoba
- 2. ožujka 1997. g.: kulminiraju neredi na utakmici u Šibeniku gdje se održava derbi između Croatije i Šibenika te dolazi do napada na predsjednika kluba Croatije i pripadnika HDZ-a Zlatka Canjugu i trenera Otta Barića
- 29. ožujka 1997. g.: u Splitu uoči utakmice kvalifikacija za svjetsko nogometno prvenstvo između Hrvatske i Danske dolazi do masovnih nereda uzrokovanih od strane pripadnika Torcide, u koje su uključeni i pripadnici Bad Blue Boysa
- 13. travnja 1997. g.: tijekom nogometne utakmice u Splitu između Croatije i Hajduka pripadnici Torcide uzrokuju ekscese prilikom kojih biva ozlijeđeno sedam policajaca
- 30. rujna 1997. g.: tijekom utakmice između Grasshoppersa i Croatije pripadnici Bad Blue Boysa koriste pirotehnička sredstva koja bacaju na teren, što rezultira novčanom kaznom klubu u iznosu od 100.000 švicarskih franaka
- 11. listopada 1997. g.: u vrijeme odigravanja kvalifikacija za Svjetsko nogometno prvenstvo između Hrvatske i Slovenije hrvatski su se navijači sukobili sa slovenskom policijom, pri čemu je ozlijeđeno više osoba.

2.4. Športske tenzije lokalnih klubova Hrvatske

Kao što je navedeno u uvodu, huliganizam i športske tenzije u Hrvatskoj najzastupljeniji su u nogometu. Nesporazumi lokalnih športskih klubova u Hrvatskoj glavni su razlog nastanka športskih nereda i huliganizma. Brojni autori navode [6] da se navijačka kultura počela razvijati i formirati 1980-ih zbog urbanizacije navijača, odnosno dolaska u interakciju s drugim navijačima.

Športske tenzije iskazuju se u obliku svijesti o pripadništvu širem nogometnom plemenu, pisanjem grafita raznim sprejevima, upotrebljava se engleski jezik za iskazivanje huliganizma, navijači eksperimentiraju s drogom, prisvajaju određene odjevne predmete, frizure itd. Po mišljenju D. Lalića [7] postoji pet tipova navijača: navijač-navijač, navijač iz trenda, navijač-nasilnik, navijač-politički aktivist i navijač-novak. Ovakvi tipovi navijača zastupaju domaće lokalne klubove.

U Hrvatskoj su najpoznatije skupine navijača Torcida, navijačka skupina Hajduka, i Bad Blue Boys, navijačka skupina Dinama. Kad se provode navijačka istraživanja u Hrvatskoj, najčešće se postavljaju hipoteze za ove dvije skupine.

Istraživanje između hrvatskih navijača koje je provela Dunja Konosić [6], kao glavnu hipotezu navodi da je nasilje ključni aspekt navijačkog fenomena u suvremenom nogometu. Rezultati istraživanja koje je provedeno na navijačima Torcide pokazali su da su se navijački rituali preuzeli iz supkulture nogometnih navijača Engleske i Italije, da važnost utakmice ovisi o broju navijača koji se okupe, kao i to da navijači skandiranjem izražavaju svoje političko mišljenje. Istraživanje je zapravo pokazalo da je hrvatski nogomet najčešće usko povezan s politikom, a navijači kroz nered zapravo iskazuju svoje nezadovoljstvo s politikom vodstva klubova. Nadalje, istraživanje je utvrdilo da većina navijača dolazi iz srednje klase društva, najčešći sudionici nasilja su mladi ljudi koji se kroz nasilje žele dokazivati. Zasad su se svi pokušaji suzbijanja huliganizma pokazali neuspješnima i, unatoč mjerama policije, huliganizam na lokalnim utakmicama raste, odnosno postaje životni stil. Što se tiče nemira kod drugih športova, ponašanje njihovih fanova počinje poprimati oblik ispada nogometnih fanova, stoga će u nastavku rada biti riječ većinom o nogometnom huliganizmu.

2.5. Neodgovorno ponašanje u športu

Kako bi se spriječilo neodgovorno ponašanje u športu, bitno je razumjeti psihologiju športa, odnosno navijača. Športski neredi i tenzije na našim prostorima većinom su prisutni zbog snažno izraženog nacionalizma na športskim terenima.

Nacionalna svijest kod navijača obuhvaća tri glavna stava. Prvi stav odnosi se na suverenitet i autoritet vlastite države, drugi stav karakterizira institucije određene nacije, dok je treći stav vezan uz posebnosti i specijalne osobine nacije [8]. Problem neodgovornog ponašanja javlja se upravo zbog neprimjerenog iskazivanja nacionalizma na utakmicama, što je protuzakonito. Takvo ponašanje ugrožava okolinu i prerasta u širi problem, odnosno navijač se pretvara u huligana.

Huligansko ponašanje najčešće je vezano uz košarkaške i nogometne klubove te podrazumijeva skupine koje na različite načine diskriminiraju suparnički tim ili navijače, i to fizičkim ili psihičkim nasiljem. Takvo ponašanje teško je kontrolirati i nemoguće ga je suzbiti u potpunosti.

Kako bi se spriječilo neodgovorno ponašanje u športu, potrebno je definirati razlog zbog kojeg uopće dolazi do njega, analizirati psihi navijača, obratiti pozornost na zakone koji su doneseni kako bi se ono spriječilo i na kraju, pokušati utvrditi kako reducirati takve nereda na športskim natjecanjima. Postoje brojne knjige, primjeri i istraživanja koja pružaju uvid u moguće razloge nastanka i jačanja netrpeljivosti na športskim terenima. Stručna literatura trebala bi se iskoristiti za poboljšanje sigurnosti i opreza na športskim natjecanjima, kao i pružiti primjer kod provođenja potencijalnih edukacija za sigurnosne stručnjake.

3. HULIGANSTVO U ŠPORTU

Huliganizam je izraz za oblik ponašanja koje krši pravila društvenih normi, bontona, zakona te potiče na diskriminaciju i destruktivno ponašanje. Termin potječe od engleske riječi *hooligan* koja opisuje čovjeka sklonog nasilničkom ponašanju i kriminalu. Prema Bodinu [9], shvatiti huliganstvo znači prevladati uobičajene definicije, kolektivne predodžbe, stereotipe i predrasude koje se uobičajeno vežu za taj pojam. Često se pri analiziranju i opisivanju huliganstva uzima u obzir samo njegova konačna pojava, tjelesno nasilje ili uništavanje imovine i infrastruktura. Nasilje provode navijačke skupine na stadionu ili na mjestima dosta udaljenim od stadiona. Danas je takvo ponašanje rjeđe nego u prošlosti zbog sustava društvene kontrole [9].

Kao što je i spomenuto detaljnije u ovom radu pod naslovom Športski neredi i huliganstvo u Europi, kolijevkom huliganizma smatra se Engleska. U engleskom nogometu primjerice, nasilje se prati još od njegovih početaka u 14. stoljeću [3]. Posebnu ulogu u razvoju huliganizma na tom području imala je televizija 60-ih godina, kojoj je cilj bio prenositi navijačke nereda na svojim postajama. Na taj su način huliganske skupine svijetu pokazivale svoju moć. Godine 1974. huliganizam prvi put prelazi granice Engleske kad su navijači Tottenhama tijekom finala Kupa UEFA u Rotterdamu napravili nereda. Športski neredi počeli su prije samog susreta, a odvijali su se i tijekom noći. Za vrijeme nereda ozlijeđeno je 200, a uhićeno 70-ak osoba. Kao posljedicu, Tottenham je iduće dvije utakmice odigrao 250 km udaljen od svog stadiona. Širenje huliganizma izvan Engleske nastavilo se iduće godine kad su navijači Leedsa započeli napade u Parizu gdje su igrali finale Kupa kupova protiv Bayern. Klubu je bilo zabranjeno sudjelovanje u Europi iduće četiri godine. Nakon tih incidenata engleski huligani postali su uzor manjim skupinama koje su ih počele oponašati u Nizozemskoj.

Što se tiče ostalih europskih država, u Italiji je huliganizam prvi put zabilježen 1920. godine kad su po završetku susreta Viareggia i Lincquesa izbili neredi. U Italiji su se razvile Ultra skupine, koje su se toliko dobro organizirale da je njihovo postojanje nadilazilo sam nogomet, štoviše, često ih se povezivalo s politikom i rasizmom.

Huliganizam se unatoč manjim neredima u prošlosti intenzivnije počeo razvijati tek nakon 80-ih godina dvadesetog stoljeća.

Dunning i suradnici [5] istraživanje huliganizma kao socijalnog fenomena u nogometu započinju tražeći povijesne korijene, pri čemu prvenstveno vuku poveznice između nogometnog huliganizma i radničke klase nakon 1945. godine te nakon Prvog i između dva svjetska rata. Oni smatraju da je patrijarhalni obrazac muške moći važna poveznica u objašnjenju nogometnog huliganizma.

„Kritičke primjedbe upućene toj teoriji odnose se na isticanje povijesnih korijena nogometnog huliganizma na štetu promatranja te pojave u njezinoj posebnosti, koja se sastoji u isticanju subkulturne razlike novih u odnosu na tradicionalne navijače. Prvi su usmjereni ne toliko na igru kao igru, koliko na igru kao spektakl, predstavu, ritual.“ [5]

3.1. Formiranje huliganizma u Europi

Prema Bodinu [9], šest je faza razvoja huliganizma u Europi.

1. Nastanak i razvoj huliganstva – faza obuhvaća razdoblje s kraja 50-ih i početka 60-ih godina dvadesetog stoljeća. Počinje se bilježiti porast organiziranog nasilja unutar stadiona i izvan njega. Takvo je nasilje predstavljalo prijelaz s nasilja izazvanog logikom igre i osjećaja koje ona budi na nasilje s predumišljajem. Novi oblici nasilja ukazivali su na društvene i kulturne suprotstavljenosti. Od tog razdoblja nadalje huliganstvo se počinje definirati kao namjerno, organizirano, strukturirano i osmišljeno približavajući se definiciji organiziranoga kriminala. Razlika između ove faze i ranijih oblika huliganizma je što se nasilje nužno ne povezuje uz samu igru, rezultate i konzumaciju alkohola kako se ranije vjerovalo. Huliganstvo se ograničava na socioekonomske čimbenike i činjenicu da se sudionici nasilja identificiraju s jednom stranom, najčešće onom koja pobjeđuje. S druge strane, ova koncepcija ima i svoje kritičare koji ističu da se nasilje ne smije promatrati samo kao fizičko, već mora uključivati i moralno i simbolično značenje.

2. *Huliganstvo kao posljedica promjene socijalne slike prostora stadiona* – druga faza odgovara promjeni sastava publike. Društvo se u ovoj fazi mijenja i modernizira te omogućava pojedincu da se oslobodi društvenih normi. Stanovništvo ima više slobodnog vremena te traži nove i različite oblike zabave. Pojavljuju se novi oblici športa osim nogometa te se javljaju manji troškovi bavljenja športom, odnosno posjećenost stadionima opada. Kako bi riješili taj problem, Britanci povećavaju spektakularnost igre profesionalizacijom igrača, povećavaju udobnost tribina i mijenjaju same stadione.

Grade se nove tribine koje su većinom pravokutnog oblika. Svi ti postupci počinju privlačiti raznoliku publiku, socijalno heterogenu, koja se mnogo manje razumjela u šport. Publika je sve više obuhvaćala mlade pojedince koji su nogomet zavoljeli tijekom školovanja. U Velikoj Britaniji 1960-ih rađaju se brojne kulture i supkulture mladih kao što su *mods*, *teddy boys*, *skinheads*, *punks* itd. Tribine postaju teritorij mladih koji se postupno počinju okupljati ovisno o tome za koji klub navijaju, iz koje četvrti dolaze i slično. Također, na stadionima se počinju uvoditi političke i ksenofobne ideologije i formiraju se bande razbijača. Umjesto dotadašnje slavljeničke atmosfere na utakmicama se pojavljuju športska rivalstva pojačana sociološkim i kulturnim razlikama. Taj novi oblik podrške klubovima označava i iskazivanje pripadnosti različitim supkulturama, što je potaknulo pojavu huliganizma.

3. *Huliganstvo kao posljedica socijalnih problema i klasni fenomen* – treća faza razvoja huliganstva odnosi se na društveno i gospodarsko propadanje Velike Britanije 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Stanovništvo je siromašno i inflacija raste. Gospodarske i socijalne mjere usmjerene prema radničkom sloju bile su pokretač razvoja huliganstva. Nogomet postaje sredstvo izražavanja socijalne i ekonomske izgubljenosti mladih koji su isključeni iz društva. U društvu u raspadanju navijačke skupine donose utjehu, podršku i solidarnost. Jedinstvo navijačkih skupina jača, a neke skupine otvoreno pokazuju svoju ideologiju ili rasističke ispade (npr. *skinheadsi* i ekstremna desnica). U svoje redove privlače sve više revoltiranih mladih, bez smjernica i bez budućnosti, koji su izgubili nadu da će ikad steći ili ponovno pronaći položaj u društvu.

Neki stručnjaci smatraju da pojava rasizma nije odbijanje moderniteta, već strah od socijalne isključenosti. Uz športsko suparništvo pojavljuje se suparništvo među skupinama, treba se dokazivati kako bi se opstalo, odnosno stvara se vizija besposlenog i fanatičnog navijača ekstremno desnog nazora, obrijane glave, u *martensicama* i *bombersici*.

4. *Kulturalistički pristup činjenicama* – četvrta faza obilježena je analizama Eliasa i Dunninga iz 1986. godine. Oni su na šport primijenili analize Eliasovog djela o civilizacijskim procesima zapadnjačkih društava. Šport kontrolira nasilje u društvu jer je istodobno prostor u kojem se tolerira slobodno iskazivanje emocija, kao i prostor stvaranja društvenih normi u kojem se uči poštivanje pravila i kontrola emocija.

5. *Uloga medija u širenju i poimanju huliganstva* – mediji nisu uzrok huliganstva, ali su svakako element koji ga pojačava i pridonosi njegovoj promociji. Uzevši u obzir lošu reputaciju britanskih navijača, mediji su bez prestanka isticali lošu stranu navijanja stvarivši time sliku o huliganstvu između navijača. Huligan je bio zamišljen kao mladi Englez, loše integriran u društvo, u svakodnevnom životu delikvent i pod utjecajem alkohola. Huliganstvo je time u medijima postalo poznato po učestalim skandaloznim fotografijama i šokantnim člancima. Tako su nogometni tereni bili sve više *prodavani* kao mjesta na kojima se redovito može prisustvovati ne samo nogometnim utakmicama, već i tučnjavama.

6. *Širenje huliganstva, raznolikost studija, usklađenost rezultata i mijenjanje huliganstva* – širenjem na cijelu Europu huliganstvo je postalo sve različitije. Pojavila su se dva različita pristupa. S jedne strane tu su francuski radovi koji se bave istraživanjem isključivo navijanja i smatraju huliganstvo marginalnim fenomenom, dok su s druge strane ciljane studije kojima se želi shvatiti i interpretirati huliganstvo na nacionalnoj i lokalnoj razini analizom funkcioniranja navijačkih skupina i promatranjem huliganstva kao integralnog dijela aktivnosti navijača. Od 1992. godine, Belgija uvodi *fan-coaching*, odnosno edukacijom navijača nastoji smanjiti nasilničko ponašanje u športu. Uključuje prisutnost redara i nadzor navijača na stadionima, a s druge strane uključuje prevenciju izvan stadiona organiziranjem aktivnosti za mlade navijače, kao što su športski susreti i putovanja.

3.2. Huliganizam u Hrvatskoj

Navijače u Hrvatskoj nemoguće je svesti samo na određen sloj društva kao što je to slučaj u Europi, točnije u Engleskoj. Navijači Engleske najčešće pripadaju radničkoj klasi, dok je u Hrvatskoj publika oduvijek većinom heterogena, odnosno teško ju je svrstati u točno određeni sloj društva [10].

Huliganizam u Hrvatskoj najbolje je definiran kroz najpoznatije skupine navijača. Navijačke skupine u Hrvatskoj od početka prate trend engleskih navijača, tako da su se na prostoru bivše Jugoslavije najprije počele formirati nogometne navijačke skupine. Skupine su ubrzo postale prepoznatljive po svom izgledu, stilu i posebnim pravilima koja se poštuju putem pjesama i posebnih simbola koji omogućuju prepoznatljivost navijača. Aktivnosti hrvatskih navijača većinom su iste kao kod europskih, ali odlikuju ih posebne značajke koje su proizašle iz povijesnih, političkih, gospodarskih i umjetno proizvedenih razloga [10]. Nadalje, navijači su većinom mlade osobe koje se emotivno poistovjećuju s određenim športskim skupinama. Negativna strana sudjelovanja u navijanju razni su istupi pojedinaca povezani s konzumacijom droge, alkohola, tučnjavom i kriminalnim aktivnostima koje brzo poprimaju formu huliganizma. Takva ponašanja utječu na porast negativne percepcije o navijačkim klubovima u medijima i javnosti. Zbog toga je bitno razlikovati tipove navijača i poznavati ulogu navijačkih klubova u športu.

Prema Draženu Laliću [7], skupine navijača mogu se definirati na pet načina. Prva skupina može se definirati kroz pristup *navijač-navijač*. Pristup ovoj strukturi definiran je navijanjem kao osnovnoj motivaciji sudjelovanja na utakmici. Navijačima je cilj stvoriti atmosferu na utakmicama kroz izražavanje privrženosti određenom klubu i izradom transparenta, slogana, zastava i ostalih vizualnih materijala koji se prezentiraju na športskim terenima. Ovaj pristup ne upliće pitanje politike u šport kako se navijačka atmosfera ne bi omela. Također, interesi kluba i navijača ne smiju doći u sukob jer je interes navijača da klub postiže što bolje rezultate. U nasilje se uključuje povremeno, odnosno tek kada se smatra da je njegov klub zakinut na utakmici.

Druga skupina uključuje pristup *navijača iz trenda*. Struktura ovakve navijačke grupe sudjeluje u svim aktivnostima kako bi se uključila u navijački trend. Takav trend obuhvaća ponašanje s navijačkim stilom i pokazuje idealiziranje i afirmaciju u grupu. Ova skupina nije agresivna, međutim sudjeluje u nasilju jer ga smatra osnovnim dijelom navijačkog trenda. Također, u ovoj skupini prisutna je konzumacija alkohola i raznih opijata. *Navijač-nasilnik* vrlo je agresivna struktura koja koristi športska natjecanja kako bi ostvarila svoju nasilnu afirmaciju.

Stadioni i ulice iskorištavaju se kao prostor za nasilničke ispade koji su često pod utjecajem alkohola i droge. Održavanje utakmice koriste kao izliku za nasilničko ponašanje u koje se uključuju i drugi sudionici. Na taj način nasilnik jača svoju poziciju unutar grupe hvaleći se nasilnim djelima. Tučnjave, razbijanje i verbalni incidenti glavna su definicija ovog navijačkog pristupa. *Navijač-politički aktivist* shvaća navijačku skupinu kao instrument za promicanje svojih političkih uvjerenja, a stadion smatra okruženjem koje je iznimno povoljno za to zbog masovne posjećenosti. Na utakmice se uglavnom dolazi s rekvizitima koji izražavaju nacionalizam, kao što su zastave i druga politička obilježja. Takve situacije popraćene su forsiranim pjevanjem i skandiranjem s političkim konotacijama, što rezultira tučnjavama iz političkih razloga.

Posljednja skupina je *navijač – novak* koji je redovito mlađi adolescent. Njega prvenstveno privlači uzbuđenje i atmosfera na stadionima. Bez prigovora slijedi i sluša većinu pripadnika grupe te se upušta u nasilje jedino u slučaju masovnih nereda. Najčešće stoji sa strane i promatra jer još uvijek nije profilirana njegova motivacija za sudjelovanje u aktivnostima navijačkih grupa.

3.3. Suzbijanje huliganizma – Margaret Thatcher

Prije nego što se huliganizam proširio po ostatku Europe, najzastupljeniji je bio u Engleskoj koja se, kao što je već spomenuto, smatra kolijevkom huliganizma. Šezdesetih je godina Ujedinjeno Kraljevstvo najviše bilo poznato po nogometnom huliganizmu, stoga je taj trend u svijetu postao poznat kao *engleska bolest* (engl. *English disease*). Britanska vlada odlučila je provesti paket mjera kako bi spriječila njegov daljnji razvoj. Najpoznatiji primjer pokušaja suzbijanja huliganizma u Engleskoj vezan je uz Margaret Thatcher, bivšu premijerku Ujedinjenoga Kraljevstva.

Najkritičnije razdoblje odvijalo se 1980-ih i početkom 1990-ih kad je nogomet bio na najnižim granama [11]. Posjeti stadionima, koji su bili u poluruševnom stanju zbog manjka ulaganja, bili su niži nego ikad otkako je taj šport stekao popularnost. Nakon što su u ožujku 1985. godine pristaše Millwalla srušili tribinu na utakmici s Luton Townom, pa je potom u svibnju izbio požar na drvenoj tribini Bradford Cityja gdje je poginulo 56 osoba, vlada je postala uvjerena da će se problemi nogometa riješiti ako se uspostavi osiguranje javnog reda i mira. Huliganizam je za Margaret Thatcher predstavljao sramotu za Ujedinjeno Kraljevstvo i htjela ga je hitno dovesti pod kontrolu. Međutim, problemi su nastali zbog zanemarivanja samog problema koji je predstavljao huliganizam. Uvedene mjere policiji su davale dotad neviđene ovlasti, oko zapuštenih tribina podignuti su zidovi i zaštitne mreže, nogometni navijači postali su krivo percipirani putem medija, donesen je zakon prema kojem se na stadion moglo ući uz *“navijačku legitimaciju”* itd.

Prvi i nagli pokušaj suzbijanja huliganizma doveo je do tragedije na Hillsboroughu 1989. godine, gdje se održavalo polufinale FA kupa između Liverpoola i Nottinghama. Tragedija se dogodila zbog preopterećenja i pregrađenosti ionako zastarjelog stadiona, prilikom čega je 96 navijača poginulo jer su naprosto bili zgnječeni uz ogradu. Nakon tragedije krivnja se pokušavala svaliti na navijače Liverpoola, koji su u medijima bili dodatno omalovažavani. Nakon tog tragičnog događaja niz čimbenika doveo je do drastičnog smanjenja nasilja na športskim stadionima u Engleskoj, ali ti razlozi nisu imali nikakve veze s dotadašnjim mjerama britanske vlade.

Nesreće koje su se dogodile utjecale su na svijest javnosti o problemu, procvalo je nezavisno novinarstvo koje je zaustavilo trend omalovažavanja nogometnih navijača itd. Pred sam kraj vladavine Margaret Thatcher [11] objavljeno je *Taylorovo izvješće* koje je analiziralo tragediju na Hillsboroughu. Izvješće je većinu odgovornosti pripisalo policiji i sadržavalo je buduće preporuke za prevenciju tragedija na stadionima. Predlagalo se da se na stadionima naprave sjedeća mjesta, da se zabrani prodaja alkohola, da se uklone zidovi, mreže, ograde itd. Također, povećale su se cijene ulaznica zbog porasta komfora i većeg ulaganja sponzorskog novca u nogomet, posljedica toga je nestanak radničke klase s tribina. Smatra se da je upravo tim mjerama Margaret Thatcher riješila problem huliganizma mnogo efikasnije nego prvotnim ograđivanjem stadiona.

Slika 1: Tragedija na Hillsboroughu (1989.)

Izvor: <http://www.expressandstar.com/wpmvc/wp/wp-content/uploads/2016/04/hillsborough.jpg>

4. SPRJEČAVANJE NASILJA I NEREDA U ŠPORTU

S obzirom na porast huliganizma i nasilja u športu, sve više stručnjaka nastoji osmisлити i provesti uspješne preventivne kampanje. Mjere i metode sprječavanja nasilja i nereda u športu koje se poduzimaju u Hrvatskoj definirane su različitim zakonima i poduhvatima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, zatim policije, ali i djelatnostima različitih građanskih udruga.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta kao jednu od mjera [12] provodi Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u športu, na športskim natjecanjima i izvan njih, a prilagođeni su različitoj dobi učenika. Provedba tog plana zamišljena je kao interaktivno sudjelovanje djece i mladih u kojem su oni aktivni sudionici u provođenju mjera. U svrhu provedbe plana prevedena je brojna stručna literatura koja je omogućila dostupnost europske prakse u Hrvatskoj, izrađeni su materijali vezani uz borbu protiv nasilja u športu namijenjeni različitim dobnim skupinama, organizirane su edukacijske tribine te stručni i međunarodni skupovi. Kao dodatnu mjeru Vlada je 2013. godine osnovala Nacionalni odbor za borbu protiv nasilja u športu u koji su uključeni svi predstavnici nadležnih tijela koji se bave problematikom sprječavanja nasilja u športu, kao i postupanjem prema osobama koje se na športskim natjecanjima ponašaju na nedopustiv i kažnjiv način. Akcijski plan između ostaloga pomaže mladima uvidjeti razliku između ispravnog i neispravnog ponašanja, pojasniti im njihova prava, potaknuti na nenasilno rješavanje sukoba, ukazati na humanizam u športu itd.

Nadalje, u suradnji s policijom pokrenut je časopis "Sport Junior" koji je prilagođen učenicima srednjih i osnovnih škola, njihovim roditeljima, športskim klubovima i nastavnicima [13]. Cilj časopisa je promicanje i popularizacija športa kao nositelja pozitivnih vrijednosti, informiranje mladih o važnosti bavljenja športom, skretanje pozornosti na prevenciju ovisnosti i društveno neprihvatljivog ponašanja itd. Bitno je naglasiti da su većina huligana zapravo mlade osobe koje treba razumjeti i proučiti uzroke njihova nezadovoljstva koje izražavaju kroz huliganizam.

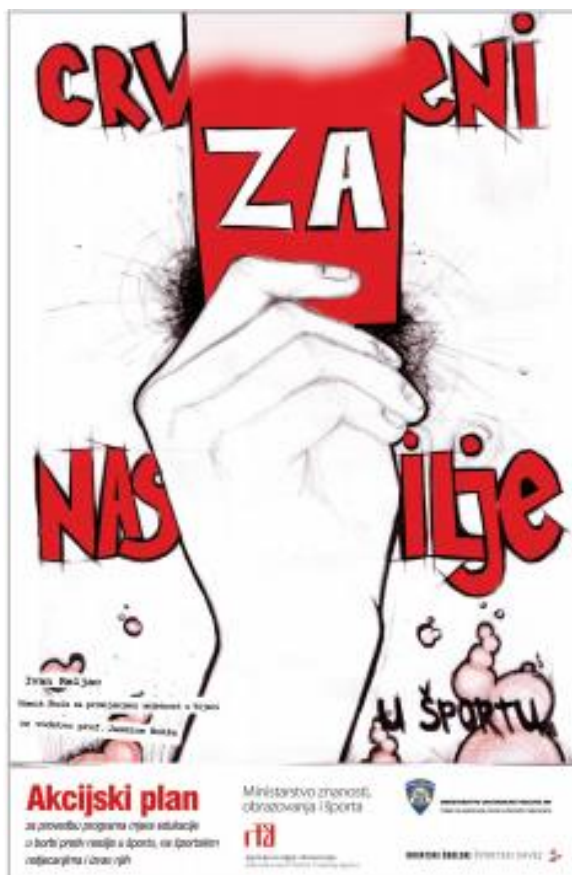

Provođenje preventivnih mjera bit će uspješnije ukoliko je društvo voljno surađivati, naposljetku huliganizam se razvio zbog nemara društva za šport i zanemarivanja potreba i običaja mladih.

Problematika športskih nereda prisutna je diljem Europe. Kako bi se što učinkovitije obračunali s problemom nereda na športskim terenima, na razini članica Europske unije osnovana je linija rada policije pod nazivom *National Football Information Point*. Svrha je te linije [14] učinkovitija razmjena informacija o rizičnim napadačima, raspoznavanje određenih navijačkih skupina, razmjena informacija općega karaktera itd.

U nastavku ovog poglavlja obrazloženi su zakoni relevantni za problematiku sprječavanja nasilja na športskim natjecanjima, kao i uloga *spottera* u njima.

Slika 2: Primjer plakata za prevenciju nasilja u športu (MUP)

Izvor: Prevencija nasilja, <http://www.mup.hr/20755.aspx>

4.1. Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima

U Hrvatskoj postoji nekoliko zakona koji se odnose na šport, športska natjecanja i prevenciju nasilja na športskim terenima. Zakon kojim je najviše zahvaćeno ponašanje navijača na športskim terenima jest Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. Svrha je ovog zakona [15] osigurati sigurnost gledatelja, natjecatelja i drugih sudionika športskog natjecanja ili športske priredbe i stvaranje okruženja koje sprječava, suzbija i sankcionira nedolično ponašanje, nereda i nasilje, prije, za vrijeme i nakon športskog natjecanja. Nadalje, zakon štiti gledatelje koji se dolično ponašaju, njihovu imovinu i imovinu pravnih osoba te stvara uvjete za športsko natjecanje ili priredbu što doprinosi kvaliteti života građana, osobito mladeži.

Protupravna ponašanja u ovom Zakonu definirana su člankom 4, a podrazumijevaju [15]:

- posjedovanje ili konzumiranje alkoholnih pića i drugih pića koja sadrže više od 6% alkohola, droga te posjedovanje pirotehničkih sredstava, oružja i drugih sredstava pogodnih za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja
- pokušaj unošenja ili unošenje alkoholnih pića, droge, pirotehničkih sredstava, oružja i drugih predmeta u športski objekt, koji su prema prosudbi redara pogodni za nanošenje ozljeda ili za stvaranje nereda i nasilja
- pokušaj ulaska, dolazak i boravak na prostoru športskog objekta u alkoholiziranom stanju iznad 0,50 g/kg, odnosno odgovarajući iznos miligrama u litri izdahnutog zraka
- maskiranje lica kapom, maramom ili na drugi način radi prikrivanja identiteta
- pokušaj unošenja, unošenje i isticanje transparenta, zastave ili druge stvari s tekstom, slikom, znakom ili drugim obilježjem kojima se iskazuje ili potiče mržnja ili nasilje na temelju rasne, nacionalne, regionalne ili vjerske pripadnosti
- bacanje predmeta u natjecateljski prostor ili gledateljski prostor
- pjevanje pjesama ili dobacivanje poruka čiji sadržaj iskazuje ili potiče mržnju ili nasilje na temelju rasne, nacionalne, regionalne ili vjerske pripadnosti
- paljenje i bacanje pirotehničkih sredstava
- paljenje ili na bilo koji način uništavanje navijačkih rekvizita i drugih predmeta

- pokušaj nedopuštenog ulaska ili nedopušten ulazak u natjecateljski, gledateljski, sudački prostor ili prostor drugih osoba koje sudjeluju u natjecanju
- boravak i zadržavanje na mjestu u gledateljskom prostoru za koje se ne posjeduje ulaznica ili odgovarajuća isprava izdana od strane organizatora.

Ovaj zakon također definira odgovornosti i obveze organizatora športskih događanja, športskih klubova, redara, policijskih službenika i navijačkih klubova te je detaljno propisano sve što športski objekt mora sadržavati kako bi zaštitio sve sudionike. U zakonu su propisane sankcije za stvaranje nereda na športskim natjecanjima koje podrazumijevaju novčane kazne, kaznu zatvora te odgojne i prekršajne mjere za maloljetnike.

4.2. Zakon o športu

Ovim se zakonom određuju općeniti sustav športa, fizičke i pravne osobe u športu i slično. Četiri su najvažnije opće odredbe ovog zakona u koje je na neki način uključen i problem športskog nasilja [16]:

1. zakonom je uređen sustav športa i športske djelatnosti, stručni poslovi u športu, športska natjecanja, financiranje športa i ostala pitanja od značaja za šport
2. utvrđeno je da su športske djelatnosti od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku
3. šport mora biti jednako dostupan svima bez obzira na dob, rasu, spol, spolnu orijentaciju, vjeru, nacionalnost, društveni položaj, političko ili drugo uvjerenje
4. u Republici Hrvatskoj razvoj športa potiče se izgradnjom i održavanjem športskih građevina, školovanjem i usavršavanjem stručnog kadra, znanstvenim projektima u području športa, gospodarskim mjerama, stimuliranjem partnerstava vladinih i nevladinih organizacija u športu te privatnim poduzetništvom i financiranjem športa državnim sredstvima, kroz jedinice lokalne i regionalne samouprave i grada Zagreba.

Ovaj zakon važan je za prevenciju nasilja u športu i na športskim terenima jer kroz sve četiri odredbe potiče ravnopravnost, obrazovanje i pravila djelatnosti koje doprinose zdravoj organizaciji športa u kojoj nasilje i neuvažavanje nije prisutno.

4.3. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira

Prema prvom članku zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira [17] takvi su prekršaji djela kojima se na nedozvoljen način remeti mir, rad ili normalan način života građana, stvara se nemir, neraspoloženje, uznemirenost ili ometa kretanje građana na ulicama i drugim javnim mjestima. Nadalje, ometa se ostvarivanje njihova prava i dužnosti, vrijeđa moral, ometa vršenje zakonitih mjera državnih organa i službenih osoba, ugrožava opću sigurnost ljudi i imovine, vrijeđaju se državni organi ili se na drugi način narušava javni red i mir građana te djela utvrđena zakonom.

Sankcije prekršaja protiv javnog reda i mira podrazumijevaju novčane kazne i kazne zatvora, a može se izreći i zaštitna mjera oduzimanja predmeta, obaveznog liječenja od alkoholizma ili narkomanije. Kaznama su izloženi svi oni koji na javnom mjestu namjerno uništavaju, oštećuju ili omalovažavaju domaći novac u opticaju, izvode pjesme, skladbe i tekstove koje remete javni red i mir, svaki tko se drsko ponaša prema građanima, svi koji prodaju ulaznice po većoj cijeni nego je propisano itd.

Ovaj zakon važan je kad govorimo o sprječavanju nasilja jer propisuje javno dopušteno ponašanje i pomaže, posebice mladima, razlikovati ispravno od pogrešnog.

4.4. Uloga *spottera* na športskim natjecanjima

Najvažniju ulogu po pitanju prepoznavanja nasilja na utakmicama ima športska policija, odnosno *spotteri*.

U svakoj policijskoj postaji postoji osoba zadužena za prikupljanje podataka o navijačima, njihovom broju, kretanjama i potencijalnim problemima. Dva glavna cilja policijskog *spottera* [18] su dostaviti relevantne i svježije informacije o stanju navijačkih klubova na stadionima policijskoj jedinici zaduženoj za sigurnost i postaviti se kao poveznica između policije i navijačke zajednice. Tijekom izvođenja svojih zadataka *spotter* nadređenima prenosi pozitivne i negativne informacije o stanju navijača i njihovih skupina na športskom natjecanju. Kako bi mogli najbolje obaviti posao, moraju znati strukturu stadiona, poznavati karakteristike navijačkih skupina i navijača, poznavati organizaciju utakmice i planove navijača nakon nje.

Na taj se način gradi siguran odnos s navijačkim klubovima i športskom zajednicom, a ujedno pomaže pri smanjenju rizika od športskog nasilja.

5. ŠPORTSKA RIVALSTVA

Športsko nasilje izazvano je netrpeljivošću između suparničkih navijača, a to ne zaobilazi ni jedan oblik športa. Ono je najviše zastupljeno u nogometu i košarci, a javlja se kao posljedica športskih rivalstava. Ne postoji univerzalna definicija koja određuje što se podrazumijeva pod športskim rivalstvom, ali možemo zaključiti da pod tim pojmom dolazi do jakog izražaja natjecateljskih tenzija i konkurentnosti između športskih timova, odnosno navijača različitih klubova.

Pritisak športskih rivalstava odražava se i osjeća kod igrača, trenera, športskog menadžmenta te najviše kod navijača. Športska rivalstva najčešće se iskazuju kroz prijateljske susrete i utakmice, međutim neki susreti ipak rezultiraju fizičkim nasiljem ili dovode do različitih oblika huliganizma. Postoji mnogo poznatih športskih rivalstava u svijetu preko kojih su određeni klubovi ili igrači postali poznati. Neka od najpoznatijih rivalstava današnjeg športa uključuju timove hrvatske i francuske rukometne reprezentacije, Barcelonu i Real Madrid te Brazil i Argentinu u nogometu, N. Đokovića i R. Federera u tenisu, Novi Zeland i Australiju u ragbiju [19] itd. Osim globalno poznatih rivalstava, postoje i ona na lokalnoj razini. Lokalni timovi obračunavaju se putem derbija, odnosno okršaja između timova iz istoga grada ili regije, a najpoznatiji su nogometni derbiji.

Športska rivalstva nezaobilazna su u športu, s obzirom na to da doprinose razvoju zdravijeg natjecanja i služe kao faktor dodatne zabave navijačima i gledateljima. U nastavku ovog poglavlja navedene su njihove loše strane te su detaljnije sagledani problemi nogometa u Hrvatskoj i Europi, kao i primjeri najpoznatijih nogometnih i košarkaških rivalstava u Hrvatskoj i svijetu.

5.1. Problemi nogometnih klubova RH

Najpopularniji šport u Republici Hrvatskoj je nogomet. Sukladno tome, oformile su se razne lokalne navijačke skupine kojima je cilj podupirati i zastupati nogometnu momčad s kojom se najviše poistovjećuju.

Upravno tijelo nogometa u Hrvatskoj je Hrvatski nogometni savez koji je osnovan 1912. godine, a nadgleda organizaciju Prve, Druge, Treće i Četvrte hrvatske nogometne lige te Prvu hrvatsku malonogometnu ligu. Nadalje, organizira nogometne kupove i nadgleda mušku i žensku nogometnu reprezentaciju. U svrhu osiguravanja sigurnosti i transparentnosti na utakmicama, Izvršni odbor HNS-a donio je Pravilnik o sigurnosti na nogometnim utakmicama. HNS se [20] usvajanjem pravila o sigurnosti na nogometnim utakmicama stavlja u aktivnu poziciju u odnosu na problematiku navijanja, a posebno u odnosu na nasilje koje se pojavljuje na nogometnim utakmicama. Osim problematike navijanja i nasilja, pravilnikom su obuhvaćena područja obaveza za nogometne klubove i organizatore, kao i druga područja iz poslova sigurnosti na utakmicama. Neka od navedenih područja obuhvaćaju zaštitu terena za igru i uvjete pod kojima se mogu uklanjati ograde tribina prema igralištu, uvjete gledateljima kojima se propisuje igranje utakmica na stadionima s individualnim i numeriranim sjedalicama s naslonima, ugradnja sustava videonadzora na nogometnim stadionima, prodaja i zaštita ulaznica itd. Također, pravilnikom se ističe nulta tolerancija prema rasizmu na stadionima.

Hrvatski nogometni savez također se bavi pitanjem nadgledanja navijačkih klubova Hrvatske. Dva najpopularnija nogometna kluba u Hrvatskoj su Dinamo u Zagrebu i Hajduk u Splitu koji imaju brojne navijače diljem zemlje. Naziv Dinamove navijačke grupe glasi Bad Blue Boys, a osnovana je 1986. godine nakon utakmice protiv Hajduka [21]. Prvi *fan* klub Bad Blue Boysa organiziran je početkom 90-ih uz veliki entuzijazam članova. Međutim, vrlo su se brzo pojavili problemi huliganizma unutar kluba. Najpoznatiji je ispad onaj protiv Crvene zvezde iz 1990. godine. Nakon tog obračuna Dinamova navijačka skupina postala je poznata po nasilnim ispadima na svom i gostujućim terenima. Nasilje uključuje obračune s policijom, s navijačima suparničkih klubova, uništavanje imovine, vandalizam, bacanje baklji na igrališta i stadione i slično. Njihovo ponašanje često je zastupljeno u medijima.

S druge strane, navijačka skupina Hajduka pod nazivom Torcida osnovana je 1950. godine [22], čime je ujedno i najstarija navijačka skupina Europe. Torcida je osnovana uoči nogometne utakmice s Crvenom zvezdom, a pokretači su dalmatinski studenti. Nakon pobjede Hajduka na utakmici entuzijazam je bio neopisiv te započinje represivan pristup Torcidi i članovima. Prvi slučaj nasilja na stadionu zbio se 1961. godine kad je nakon utakmice sa Sarajevom pretučen sudac koji je, prema mišljenju navijača, neopravdano poništio izjednačujući gol Hajduka. U publici je došlo do vandalizma, a kao posljedicu Hajduk je morao odigrati tri utakmice u Šibeniku. Drugi veći incident dogodio se 1966. godine kad je gomila navijača razočarana porazom priredila masovnu tučnjavu demolirajući pritom dom, tribine i golove. Navijački huliganizam sredinom 80-ih postaje neizostavan dio ove navijačke skupine.

Bad Blue Boys i Torcida u Hrvatskoj su najpoznatiji nogometni suparnički klubovi. Postali su poznati po čestim međusobnim sukobima na lokalnim utakmicama, autocestama, vandalizmu itd., a najčešće u njima sudjeluju mlađi pripadnici klubova. Hrvatska brojnim zakonima i kampanjama nastoji stati na kraj ovakvim problemima koji, ukoliko se ubrzo ne ublaže, mogu naštetiti budućim generacijama.

Slika 3: Bad Blue Boys – logo

Slika 4: Torcida - logo

Izvor: http://www.badblueboys.hr/wordpress/wp-content/uploads/2011/12/knd_a1-150x150.jpg (Bad Blue Boys)

Izvor: <http://www.torcida.hr/wp-content/themes/torcida/assets/images/logo.png?cf755e> (Torcida)

5.2. Dinamo – Crvena zvezda (1990.)

Nasilje na utakmici koja se trebala odigrati između Dinama i Crvene zvezde nedugo nakon održavanja prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj 1990. godine [23] najpoznatiji je ispad huliganizma na ovim prostorima. Naime, na stadionu Maksimir izbili su neredi između navijačkih skupina Dinama, odnosno Bad Blue Boysa, i Crvene zvezde, odnosno Delija. Nekoliko sati prije utakmice po Zagrebu su se odvijale tučnjave između ove dvije skupine koje su eskalirale dolaskom navijača na stadion. Navijači Crvene zvezde nastojali su se probiti na tribine gdje su bili smješteni navijači Dinama, potom su ih počeli napadati stolicama i noževima. Kako bi se suprotstavili navijačima Crvene zvezde, Bad Blue Boysi su srušili ogradu na sjeveru tribine i upali u njihov teren suprotstavljajući se. Nakon tog proboja navijače Dinama napala je postrojba specijalne policije koji nisu pružali jednaki otpor prema Delijama. Prilikom sukoba policajci su koristili suzavce i palice, a situacija se toliko otela kontroli da je nikakve poduzete mjere nisu mogle zaustaviti. Sukob je završio sat vremena kasnije s 59 ozlijeđenih navijača.

Prilikom sukoba nekoliko je Dinamovih igrača ostalo na terenu, uključujući Zvonimira Bobana, Vjekoslava Škrinjara i njihova trenera Josipa Kužea, koji su stali u obranu Dinamovih navijača. Zvonimir Boban je pritom napao policajca koji je nasrnuo na Dinamovog navijača dok su ga Bad Blue Boysi tjelesno zaštitili. Zbog svog čina postao je nacionalni junak, međutim, Srbi su ga proglasili nacionalistom. Zbog tog je pothvata bio suspendiran na šest mjeseci od strane Jugoslavenskog nogometnog saveza te je protiv njega podignuta optužnica.

Razlog zašto je uopće došlo do sukoba zapravo je bilo zalaganje za neovisnost Hrvatske, a i smatralo se da je većina policajaca bila srpske nacionalnosti zbog čega su većinski stali u obranu *Delija*. Mnogi tvrde da je sukob bio uvod u Domovinski rat, a on danas služi kao podsjetnik koliko je važno znati razdvojiti političku netrpeljivost od športa.

5.3. Celtic – Rangers (Glasgow)

Celtic i Rangers su škotski nogometni klubovi kojima je sjedište u Glasgowu, a poznatiji su pod pojmom Old Firm. Porijeklo pojma nije točno definirano, smatra se da se izraz odnosi na dio rečenice športskih komentatora koji glasi [24] *“poput starih, dobrih prijatelja”* (engl. *“Like old firm friends”*), a referira se na najavljivanje okršaja ovih timova. Rivalstvo između ova dva kluba duboko je ukorijenjeno u škotskoj kulturi, primjerice, kao Dinamo i Hajduk u Hrvatskoj. Sukob između tabora dvaju klubova podijelilo je škotsku javnost po političkom, društvenom i religijskom pitanju koje prelazi granicu i seže do Sjeverne Irske, stoga rivalstvo timova prelazi granicu športa. Ono se može vidjeti kroz razne simbole kao što su zastave i kulture klubova. Nogometni klubovi uživaju veliku potporu po cijelom Glasgowu i teritoriju Sjeverne Irske. Primarni poticaj rivalstva je što su navijači Rangersa po rođenju većinom Škoti, a navijači Celtica su Irci i Škoti, pa se razilaze u vjerskim stajalištima.

Rangersi su osnovani 1872. godine i pripadaju škotskim protestantima, dok je Celtic osnovan 1887. godine kao predstavnik katoličkih Iraca u Škotskoj sa svrhom pružanja financijske pomoći siromašnim katolicima u istočnom Glasgowu. U prošlosti, prije pojave rivalstva, neki su igrači čak igrali za oba kluba, što nije bilo neobično. Godine 1980. u finalu Škotskoga kupa u Hampdenu navijači suprotstavljenih klubova međusobno su dogovorili sukob. Do današnjeg dana obračun je ostao najveća invazija na nogomet koja je rezultirala zabranom alkohola na stadionima u Škotskoj. Sljedeći veći obračun zabilježen je 1999. godine kad su navijači Celtica u Celtic parku bacali razne stvari na stadion i time prisilno priveli utakmicu kraju pogodivši suca kojemu je pružena liječnička pomoć. Od tog se događaja utakmice između Celtica i Rangersa odvijaju prijepodne, a klubovi su zamolili svoje navijače da ne *“dolijevaju ulje na vatru”* pjevanjem navijačkih pjesama. Oba su se tima 2005. godine pridružila projektu kojemu je cilj bio obračunati se s nasiljem u športu, ali se ponašanje navijača unatoč tome nije nimalo promijenilo. Grupa aktivista koja nadgleda nasilnička ponašanja u Glasgowu čak je potvrdila da svaki put kad se suočavaju ova dva tima, nasilnički ispadi porastu za devet posto.

Od 2012. godine policija provodi posebne mjere kako bi spriječila nasilje te je donijet zakon koji se posebno bavi pitanjem *Old Firm* rivalstva, odnosno cilj mu je smanjiti vjerske tenzije navijača.

5.4. Panathinaikos – Olympiacos

Športsko rivalstvo između klubova Panathinaikos i Olympiacos najveće je i najpoznatije lokalno rivalstvo timova u svijetu. Naime, sukobi ovih navijača nisu vezani samo uz određeni šport, već su oni izraženi kroz nogomet, košarku, odbojku i vaterpolo. Kao i u drugim sredinama, športske tenzije nastale su zbog društvenih, kulturnih i regionalnih razlika pojedinaca.

Panathinaikos je osnovan 1908. godine u centru Atene i smatrao se predstavnikom visoke klase i starog atenskog društva [25]. S druge strane, Olympiacos se osniva 1925. godine u Piraeusu, lokalnom području blizu Atene, i okupljao je predstavnike radničke klase okolnih prostora. Ova dva grada važan su dio grčke povijesti, a tijekom 20. stoljeća u Ateni je došlo do demografske eksplozije, čime je proširila svoj teritorij obuhvaćajući i Piraeus. Klasne razlike između pripadnika ovih klubova glavni su uzrok netrpeljivosti između navijača. Olympiacos je oduvijek privlačio navijače iz cijele Grčke koji su se smatrali žrtvama političke i društvene nepravde, na temelju čega je postao popularan. U međuvremenu su klasne razlike između klubova potpuno nestale, tako da su sada u oba kluba zastupljene sve društvene klase.

Nogometni huliganizam najčešća je pojava u ovim klubovima, uključujući mnoge nasilne radnje kao što su lomljenje imovine, tučnjava, korištenje pirotehnike i neredi na ulicama. Mržnja je toliko izražena da se mnogi nasilnički incidenti odigravaju nakon utakmica ili prije njih, neovisno o kojem je športu riječ. Godine 2007., uoči odbojkaške utakmice, navijač Panathinaikosa izboden je nasmrt u Paianiji tijekom dogovorenog huliganskog okršaja potaknuvši time policijsku istragu o organizaciji na športskoj sceni, zbog čega su svi športski događaji odgođeni na dva tjedna. Osim nogometnih nereda, vrlo su izraženi košarkaški neredi koji su toliko nepredvidivi da gostujući navijači nemaju pristup stadionu na kojem se igra utakmica, već je gledaju ispred stadiona. Time organizatori pokušavaju barem donekle smanjiti nasilje na športskim natjecanjima.

5.5. Problemi i sprječavanje huliganizma

Usprkos svim pokušajima sprječavanja i ublažavanja huliganizma i nereda na športskim terenima, brojni događaji ukazuju da huliganstvo, posebice ono izraženo kroz nogomet, postaje sve veći društveni problem. Stručnjaci smatraju da bi strategije sprječavanja nasilja trebale biti prilagođene lokalnim praksama i trebale bi prvenstveno pomagati lokalnim zajednicama zahvaćenima huliganizmom [26]. Nadalje, sprječavanje športskog nasilja moguće je uz određenu posvećenost izradi dugotrajne i izvedive strategije. Nju bi potom provodile nadležne institucije uz suradnju s navijačima i lokalnim klubovima.

Problemu rješavanja huliganizma pridonosi i nepostojanje ispravne i točne definicije tog pojma. Postoji razlika između spontanih i izoliranih incidenata blažeg nasilja izvan terena i društveno organiziranih skupina kojima je cilj upustiti se u športsko nasilje i napraviti nered s drugim navijačima suprotnih klubova. Nažalost, još je uvijek nemoguće potpuno ustvrditi gdje i kako se sve odvija te što sve uključuje huliganizam. Stručnjaci su se susreli s pet dilema pri proučavanju načina izražavanja huliganizma u športu [26]. Prva dilema uvažava da je huliganizmu primarni cilj potaknuti nasilničko ponašanje prema suparničkom klubu ili navijačima, međutim, činjenice pokazuju da takvo ponašanje nije ograničeno samo na fizičke obračune između skupina, već uključuje vandalizam, bacanje baklji, napade na policiju ili rasnu diskriminaciju. Druga dilema navodi činjenicu da se huliganski obračuni ne događaju samo na športskim terenima, već i u različitim ambijentima, kao što su gradski centri, kafići, noćni klubovi ili željeznice. Treće, većina huligana svoje prijetnje izražava samo kroz agresivnu simboliku, što se često miješa sa fizičkim nasiljem. Četvrto, utvrđeno je da se većina navijača koja je sklona huliganskom ponašanju nema namjeru upuštati u huliganske obračune na terenima, već ih tijekom utakmice, policija ili događaji na stadionima navedu na to. Prema tome, ne može se za sve situacije koristiti pojam *organiziranog nasilja*. Posljednje, navijačke skupine unutar Europe međusobno se razlikuju, samim time i huliganizam je drugačije izražen. Klubovi u središnjoj i sjevernoj Europi većinom djeluju na iste načine, odnosno odlikuje ih općenita definicija koju pojedinci percipiraju o huliganizmu.

Međutim, države poput Španjolske, Italije, Portugala i juga Francuske imaju navijačke skupine koje se protežu od iznimno nasilnih do iznimno poštenih klubova u koje se ne može priključiti bilo tko, već je potrebna prijava uz razgovor.

Zbog gore navedenih razloga nemoguće je općenito utvrditi kako točno stati na kraj huliganizmu i športskom nasilju. Športsko se nasilje po organiziranosti razlikuje po zajednicama i običajima. S obzirom na takvu situaciju, strategije sprječavanja športskog nasilja na stadionima i izvan njih trebale bi se odnositi samo na određenu zajednicu. Nadalje, takve strategije trebale bi biti donesene na temelju dobro ispitanih navijačkih običaja i obilježja te bi im trebale izlaziti ususret. Ramon Spaaij naveo je nekoliko primjera dobre prakse [26] kod donošenja odluka kako se nositi s huliganizmom:

Intervencija policije – Iako se policiju često kritizira zbog agresivnog pristupa rješavanju nasilja na terenima, u porastu je proaktivna uloga policije u sprječavanju huliganizma. Države poput Engleske, Njemačke, Nizozemske i Belgije uspješne su u održavanju i unapređivanju sustava kojima prate športske aktivnosti huliganskih grupa. Njihovi su sustavi toliko napredni da je pomoću njih omogućeno nadgledanje huligana na državnoj i lokalnoj razini. Takav način provođenja sigurnosti pokazao se uspješnim te ga mnoge zemlje pokušavaju uspostaviti. Međutim, njegova uspješnost ovisi o političkim prioritetima, navikama policije i razvijenim policijskim vještinama.

Suradnja lokalnih zajednica i navijačkih klubova – U većini europskih država vjeruje se da je za sprječavanje huliganizma potrebno kod djece promovirati svijest o športskom nasilju, i to u suradnji s navijačkim klubovima. Na taj način nogomet i ostali športovi imaju društvenu ulogu i pružaju pomoć kod prevencije nasilja. Njemačka, Nizozemska, Belgija i dijelovi Skandinavije provode razne edukacije kroz projekte obožavatelja športa, a kojima se nastoje poboljšati odnosi između navijača, policije i športskih klubova. Projekti su unaprijedili odnose između huligana, klubova, mladih i policije te nastavljaju sprječavati trend izražavanja mladih kroz huliganizam. Međutim, glavni problem ovakvih kampanja je nemogućnost pozitivnog utjecaja na već postojeće grupe huligana.

Nogometni klubovi – Nogometni klubovi često su kritizirani zbog nedovoljne uloge u sprječavanju huliganizma. Barcelona je pokušala tome stati na kraj 2003. godine kad je uvela strategiju *nulte tolerancije*, čiji je cilj ukloniti sve elemente športskog nasilja i huliganizma s Camp Nou stadiona. Također, UEFA je 2015. godine započela kampanju pod nazivom “*Stop rasizmu*” (engl. “*No to racism*”).

Slika 5: Primjer Njemačke kampanje protiv nasilja

Izvor: <http://fanprojekt-trier.de/wp-content/uploads/2016/07/KFC-Plakat-600x850px.jpg>

Slika 6: UEFA - kampanja protiv rasizma u športu (2015.)

Izvor: http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Photo/uefaorg/Anti-racism/02/00/79/45/2007945_w2.jpg

6. ZAKLJUČAK

Organizacija športskih susreta kroz povijest uvijek je podrazumijevala potencijalno pojavljivanje huliganizma i nasilja na športskim terenima. Možemo pretpostaviti da se športsko nasilje pojavilo zbog nezadovoljstva ljudi raznim političkim, vjerskim ili društvenim sustavima, koje su iskazivali negodovanjem na športskim susretima. U prilog tome govori prva zabilježena pojava nasilja u športu, poznata kao pobuna *Nika* koja datira još iz Carigrada. Današnji nemiri ne razlikuju se mnogo od navedene pobune, razlikuju se jedino kroz pristup i nešto umjerenije metode izražavanja nezadovoljstva.

Športski su timovi različiti, stoga su se formirale i različite navijačke skupine. Pojavom navijačkih klubova korektnost utakmice počela je ovisiti o njihovoj tolerantnosti na terenu što je s vremenom dovelo do razvoja huliganizma, odnosno nasilja na terenu. Engleska se smatra njegovom kolijevkom i svojevremeno je upravo taj problem bio jedan od većih unutar te države. Prva se s problemom suočila Margaret Thatcher uvodeći zakone i niz mjera kontrole na stadionima, za čime su se kasnije počele povoditi i ostale europske države. Športski neredi odvijaju se kroz ispade navijača određenoga športskog kluba ili grupe, i to prije, nakon ili za vrijeme trajanja utakmice. S obzirom na to da navijači predstavljaju športsku kulturu klubova i samog športa za koji navijaju, od iznimne je važnosti da stručnjaci razumiju psihu navijača i razloge koji ih navode na nasilje u svrhu kreiranja učinkovitijih mjera suzbijanja nasilja u športu. Današnji oblici huliganizma razvijali su se kroz različite događaje u prošlosti, što je pobliže objasnio D. Bodin u svojoj knjizi o problemu huliganizma.

Pritisak športskih rivalstava također doprinosi širenju huliganizma, što je vidljivo kroz poznate primjere lokalnih derbija, kao što su oni između Rangersa i Celtica u Glasgowu, Panathinaikosa i Olympiacosa u Grčkoj te poznati okršaj navijača Dinama i Crvene zvezde. U Hrvatskoj se nasilje i huliganstvo najčešće odnosi na lokalne nogometne klubove, točnije njihove navijače. Najrasprostranjeniji su navijači Hajduka i Dinama, odnosno Torcide i Bad Blue Boysa.

Spriječiti huliganizam i nasilje na športskim natjecanjima moguće je uz određenu posvećenost izradi dugotrajne i izvedive strategije koja bi se bavila tim problemom, a potom bi je provodile nadležne institucije država u suradnji s lokalnim klubovima.

Republika Hrvatska se s problemom nasilja suočila u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova i policijom provodeći razne mjere o važnosti prevencije nasilja na športskim natjecanjima koje uključuju izradu plakata, izdavanje časopisa, uvođenje *spottera* na športski teren itd. Nadalje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta provodi Akcijski plan koji je posvećen prevenciji sukoba te je osnovalo Nacionalni odbor za borbu protiv nasilja u sportu. Važnosti prevencije doprinose i zakoni koji sadrže problematiku nasilja na športskim stadionima i natjecanjima.

Činjenica koja postaje sve bitnija je da su većina huligana mlade osobe koje treba razumjeti i proučiti uzroke njihovog nezadovoljstva koje se manifestira kroz huliganizam. Provođenje preventivnih mjera na športskim natjecanjima i izvan njih postat će učinkovitije kada društvo bude voljno više surađivati. Naposljetku, huliganizam se djelomično razvio zbog nemara društva za pitanje športa i zanemarivanja potreba mladih i siromašnijeg dijela društva.

7. LITERATURA

- [1] Bodin, D., Robene, L., Heas S. (2007). Sport i nasilje u Europi. Zagreb, Agencija za odgoj i obrazovanje.
- [2] Vancea, S. (2008). Justinian and the Nike Riots. Dickson College.
- [3] <http://kult.com.hr/povijest-nogometnog-huliganizma/> (05.08.2016.)
- [4] Žugić, Z.(1996). Uvod u sociologiju sporta, str. 199-201. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
- [5] Žugić, Z. (2000). Sociologija sporta, str. 171-172, 176-178, 182-185, 166. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
- [6] Konosić, D. (2015). Navijačka subkultura – prezentacija.
- [7] Lalić, D. (1993). Torcida – pogled iznutra. Zagreb, AGM.
- [8] <http://www.psihologijaonline.com/sportska-psihologija/94-prevencija-nasilja-na-sportskim-terenima> (05.08.2016.)
- [9] Bodin, D. (2013). Huliganstvo, str. 9-10, 13-26. Zagreb, Agencija za odgoj i obrazovanje.
- [10] Turković, H. (2016). Nogometni navijači i drugi sportovi – noviji primjeri iz suvremenog hrvatskog društva, str. 13, 15-16. Zagreb, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- [11] <http://www.tportal.hr/sport/nogomet/254046/Evo-zasto-engleski-nogomet-ne-zali-za-Margaret-Thatcher.html> (07.08.2016.)
- [12] Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Akcijski plan za provedbu programa mjera edukacije u borbi protiv nasilja u sportu, na sportskim natjecanjima i izvan njih (2007).
- [13] <http://www.mup.hr/20755.aspx> (10.08.2016.)
- [14] <http://www.mup.hr/main.aspx?id=149992> (11.08.2016.)
- [15] <http://www.zakon.hr/z/445/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-nereda-na-%C5%A1portskim-natjecanjima> (11.08.2016.)
- [16] <http://www.zakon.hr/z/300/Zakon-o-sportu> (11.08.2016.)
- [17] <http://www.zakon.hr/z/279/Zakon-o-prekr%C5%A1ajima-protiv-javnog-reda-i-mira> (11.08.2016.)

- [18] <http://arhiva.24sata.rs/vesti/aktuelno/vest/spoteri-policajci-koji-prate-navijace/34186.phtml> (12.08.2016.)
- [19] <http://www.goal.com/hr/news/12492/narubu/2016/01/23/19580062/anketa-koje-je-najve%C4%87e-rivalstvo-u-sportu> (07. 08. 2016.)
- [20] Hrvatski nogometni savez. Pravilnik o sigurnosti na nogometnim utakmicama (2009).
- [21] Prnjak, H. (1997). Bad Blue Boys – prvih deset godina; društveni fenomen navijača nogometnog kluba Dinamo. Zagreb, Marjan Express.
- [22] Duplančić, B. (2012). 1950. - a godina Hajduka i Torcida. Split, udruga Moj Split.
- [23] <http://www.index.hr/sport/clanak/godisnjica-neodigrane-utakmice-dinama-i-zvezde-21-godina-od-velikih-nereda-na-maksimiru/551543.aspx> (10.08.2016.)
- [24] Murray, B. (1997). The Old Firm: Sectarianism, sport and society in Scotland. John Donald Publishers Ltd.
- [25] <http://edition.cnn.com/2008/sport/football/10/22/first11.derbies/index.html> (11.08.2016.)
- [26] Spaaij, R. (2005). The prevention of football hooliganism: A transnational perspective, str. 1-7. Amsterdam school for social science research, University of Amsterdam.

POPIS PRILOGA

Popis slika:

Slika 1. Tragedija na Hillsboroughu (1989.)

Slika 2. Primjer plakata za prevenciju nasilja u športu (MUP)

Slika 3. Bad Blue Boys - logo

Slika 4. Torcida - logo

Slika 5. Torcida - logo

Slika 6. UEFA – kampanja protiv rasizma u športu (2015.)